

Călin CĂLIMAN

Filme de la Cannes la București

Abstract

Sizing the opportunity of a recent programme of movies selected or awarded at the Cannes Film Festival, the author analyzes the contribution of this festival to Romanian cinema recognition and self conscience.

Keywords: Movies from "Cannes" at Bucharest Festival, C. Mungiu, Thierry Frémaux, Liviu Ciulei, Victor Rebengiuc.

Cinematograful „Studio” din Capitală a găzduit un ciclu important de filme, dintre cele care, de-a lungul anilor, au figurat în programele Festivalului de la Cannes, ciclul intitulat „Filme de la Cannes la București”, o inițiativă care i-a apartinut cineastului român Cristian Mungiu, laureat la Cannes cu „Palme d’Or”, și cineastului francez Thierry Frémaux, personalitate de seamă a filmului francez, cel care conduce de la decenii prestația festivalului internațional de pe Coasta de Azur. Urmărînd cu viață interesul de publicul bucureștean, manifestarea a

ilor la care au participat. Am revăzut cu mult interes câteva dintre producțiile cinematografiei naționale înscrise în programul recentei manifestări, și chiar dacă organizatorii au ocolit (de ce oare?), dintre filmele românești, tocmai lung metrajul și cele două scurt metraje distinse la Cannes cu „Palme d’Or”, adică 4 luni, 3 săptămâni și 2 zile de Cristian Mungiu, filmul de animație *Scurtă istorie* de Ion Popescu Gopo și documentarul *Cântecul Românilor* lui Mirel Iliesiu, putem trage concluzia că un număr destul de mare de filme autohtone au avut sansa

mai fost numită floarea reginei), povestea voinicului care se îndrăgostește de Alba, fata cea frumoasă a Babei Cloanță, și o răpește, drept pentru care cei doi sunt fugări și urmăriți, ei ajung la un castel, unde Alba este acuzată de vrăjitorie, iar voinicul își continuă singur drumul, urmărit de Baba Cloanță, dar este prefăcut în stâncă de mama fetei, în timp ce Alba moare și se transformă în floarea de colț numită floarea reginei. Filmul a fost prezentat la Cannes împreună cu documentarul lui Jean Mihail *Rapsodie rustică*, iar în retrospectiva bucureșteană a avut sansa să inaugureze ciclul recapitulativ, desfășurat pe parcursul unei întregi săptămâni. A figurat în retrospectivă, apoi, filmul lui Victor Iliu *La moara cu noroc* (prezent în selecția oficială de la Cannes în anul 1957, când *Scurtă istorie* de Ion Popescu Gopo primea mult râvnita „Palme d’Or”). I-am revăzut cu emoție și bucurie pe Constantin Cozarescu, Ioana Raduță, Cico Barton și Colea Răutu în principalele roluri ale ecranizării binecunoscutei proze cu titlu omonim de Ioan

Prințul calinele verzuie în Nicodae Rebăriț

morală; epicul se va concentra în favoarea dramaticului, liniaritatea și tensiunea narăriunii fiind cele ale unui film de cameră. Regizorul e, înainte de toate, un creator de atmosferă. Universul satului ardelenesc de la sfârșitul veacului trecut este reconstruit cu o remarcabilă fidelitate, în spiritul unei întregi tradiții culturale, cu o intuiție exactă a umanității lui zbuciumate, cu o via sensibilitate la înfățișarea locurilor, a oamenilor, a naturii". Deși a trecut mai bine de jumătate de secol de la data premierei, filmul și-a păstrat, ba chiar și-a potențat peste decenii, virtuțile originale sale poetice audiovizuale, înobilată și de pe cetea inconfundabilă a operatorului-artist Ovidiu Gologan. Am putut revedea, pe ecranul cinematografului „Studio”, și filmul caragialean *Telegrame* (prezent la Cannes în 1960) și am

mulțumit, în gând, regizoșilor Gheorghe Naghi și Aurel Miheles că ne-au facilitat reîntâlnirea (oricând benefică) cu mari nume ale comediei cinematografice românești precum Grigore Vasiliu-Birlic, Alexandru Giugaru, Costache Antoniu, Jules Cazabon, Niki Atanasiu... Caragiale, oricum, rămâne de o actualitate alarmantă! După cum *Pădurea spânzuraților*, filmul care avea să-i aducă regizorului Liviu Ciulei Premiul de Regie la Cannes 1965, rămâne de o actualitate artistică perfectă, după 45 de ani de la premieră. Atât prin obiectivele sale estetice, cât și prin încărcatura sa moral-filosofică, dar mai ales prin atitudinea de respect creator față de opera literară clasică (romanul cu titlu omonim al lui Liviu Rebreanu), filmul *Pădurea spânzuraților* reprezintă, și peste ani, unul dintre cele

mai ambicioase proiecte nu numai ale regizorului, ci și ale cinematografiei naționale, câțiva factori determinând în mod decisiv performanța artistică: scenariul lui Titus Popovici (și, desigur, valențele literare, umane, moral-filosofice ale „punctului de fugă”), reușitele antologice ale „pictorului în imagini” Ovidiu Gologan, creația interpretativă a lui Victor Rebengiuc în rolul lui Apostol Bologa, și, ca „element” hotărâtor, regia lui Liviu Ciulei, autorul acestui film – cum îl numea cineva „rece în expresie și fierbinte în semnificații” – cu un limbaj cinematografic modern și cu câteva secvențe memorabile precum trecerea averitzantă pe lângă „pădurea cu spânzurători”, rotirea tulburătoare și irritantă a reflectorului din liniile inamice sau celebra „masă a căerii” dinspre final. Mărturisesc că am revăzut cu un

Balanta de Lucian Pintilie

suplimentar interes personal filmul lui Mircea Mureșan *Răscoala* (pentru care regizorul primea la Cannes Premiul „Opera Prima” în 1966). De ce aveam acest „interes personal”? Tocmai atunci mă pregăteam să închei o carte despre actorul unic Ilarion Ciobanu, și am vrut să revăd „la cald” creația acestuia în rolul emblematic al lui Petre Petre, „sufletul” răscoalei țărănești aduse pe ecran, în amplă și tensionată ei desfășurare. O surpriză foarte plăcută mi-a produs și revizionarea filmului *Printre colinele verzi* de Nicolae Breban (inclus în selecția oficială a festivalului de la Cannes în 1971): regizor meteoric – autor al unui singur film ca regizor! –, scriitorul Nicolae Breban, aducându-și pe ecran românul de largă audiență „Ani-male bolnave”, a învins, neîndoios timpul și ca cineast, pentru că filmul său își păstrează, peste decenii, vigoarea. În spațiul cine-

matografului de analiză pe care ni-l propune scenaristul și regizorul Nicolae Breban, majoritatea personajelor literar-cinematografice, caracter pregătit conțurate, propun mici universuri morale, cum se întâmplă cu uriașul și impozantul Arion (Mircea Albulescu), care duce pe umerii săi povara predicatorului sincer, credincios, și care pare descins din lumea eroilor dostoievskieni, sau cu umilul și supusul Miloia (Vasile Nițulescu, „făcut”, parcă, printru acest rol tragic), care este un „teritoriu uman” labil, pe care oricând se pot petrece drame sau acte de fanatism; i-am revăzut cu interes și bucurie, în acest film, și pe Dan Nuțu (Paul), Emilia Dobrin (Irina), Ion Caramitru (Mateiaș), Ion Dichiseanu (Voștinaru)... În anul 1982 a trecut pe la Cannes (selecționat în secțiunea „Un certain regard”) alt valoros film românesc, *O lacrimă de fată*, un film regizat de Iosif Demian

și pornit de la un scenariu de Petre Sălcudeanu: poate că și acest film ar fi meritat o distincție rezonantă la Cannes (spun astă acum, când, revăzând filmul, m-au impresionat, efectiv, calitățile sale civice și estetice), dar pe atunci cinematografia românească n-a beneficiat nicidcum de conjunctura favorabilă pe care îndeosebi critica franceză a creat-o Tânărului cinematograf românesc din ultimii ani. În ultimul deceniu al regimului totalitar românesc, filmul autohton n-a mai ajuns în nici un fel la Cannes, drumurile într-acolo au fost deschise după Revoluție, principali protagonisti fiind regizorii Lucian Pintilie și Nae Caranfil (care au pregătit importante succese ale Tânărului film românesc din ultimii ani, succese recente, pe care organizatorii retrospectivei n-au mai simțit nevoie să le includă în program). Am revăzut, astfel, cu bucurie (și cu surpirze!), filmul lui Lucian Pintilie *Balanța* – selecționat „hors concours” la Cannes în 1992 –, cu senzaționalele interpretări datorate îndeosebi actorilor Maia Morgenstern și Răzvan Vasilescu, dar și cu surpriza prezenței în copia de azi a unui fragment absent atât la Cannes cât și la premiera bucureșteană, „filmul în film” cu Marcel Iureș și Anda Onesa dinspre final, care îmbogățește considerabil substanța peliculei. Printre surprizele recentei vizionări a fost și aceea că filmul s-a rupt de două ori

în timpul proiecției (ca pe vremea vechilor cinematografe de cartier!), ba chiar o dată a luat foc. Doar două alte filme românești (prezente la Cannes în anii '90) au mai figurat în programul retrospectivei: *E pericoloso sporgersi* de Nae Caranfil (prezent la Cannes în „Quinzaine des Réalisateurs” din 1993), un „film vesel despre oameni triste care visează fără îndrăzni să spere”, după cum îl caracteriza însuși regizorul, și *O vară de neuitat* de Lucian Pintilie (prezent în competiția oficială de la Cannes în 1994), ecranizarea nuvelei autobiografice „Salata” de Petru Dumitriu. Cu absențele amintite (dar și cu altele, mă gândesc de pildă la filmul lui Savel Stiopul *Falansterul*, și mă mai gândesc că mulți dintre tinerii de azi, printre care Cristi Puiu, Cristian Nemescu, Cornel Porumboiu, Cătălin Mitulescu, Marian Crișan au trecut cu succes pe la Cannes, luând și premii), unele dintre absențe fiind, din punctul meu de vedere, nemotivate, retrospectiva bucureșteană a Festivalului de la Cannes a inclus pagini importante din istoria filmului național.

Consistent a fost și programul filmelor străine prezente la Cannes în ultimele două ediții. Printre ele, la loc de frunte a fost filmul distins cu „Palme d'Or” în 2010, *Unchiul Boonmee, cel care își amintește de viețile sale anterioare* de regizorul thailandez (cu reputație mondială) Apichatpong Weerasethakul

Unchiul Boonmee, cel care își amintește de viețile sale anterioare de Apichatpong Weerasethakul

thakul. Este vorba despre un film destinat cu precădere unui public de Cine-matecă, unui public de inițiați, atât în problemele reîncarnării, cât și în filosofia cinematografului asiatic, printre personajele bizare care apar în preajma unchiului Boonmee fiind soția sa decedată și fiul său dispărut, metamorfozat într-o maimuță. Mai accesibil publicului bucureștean a fost filmul francez *Oameni și Zei* de Xavier Beauvois, distins la Cannes, tot în 2010, cu Marele Premiu al Juriului, un film inspirat de fapte reale, mai exact despre destinul a opt călugări algerieni, răpiți și uciși în 1996 de către un grup de extremiști islamisti. Dar filmul care a produs cea mai puternică impresie spectatorilor bucureșteni a fost, neîndoios, *Enter the Void* de Gaspar Noé (film prezent la Cannes în 2009), o poveste halucinantă cu doi frați (Oscar și Linda) care locuiesc de puțină vreme în

Tokyo, doi frați care și-au promis, de mici, să nu se despartă niciodată.

Numai că într-o noapte, în timpul unei descinderi a poliției, Oscar este împușcat. Datorită promisiunii făcute surorii sale, spiritul fratelui refuză, însă, să părăsească această lume. Au produs o bună impresie în București și alte două filme selecționate pentru ediția 2010 a competiției oficiale de la Cannes: filmul maghiar *Fiul lui Frankenstein* de Kornél Mundruczó (regizor prezent la București, ca și Gaspar Noé, cu acest prilej) și filmul ucrainean *Fericirea mea* de Sergei Loznitsa. Mai puțin convingător pe plan artistic (deși distins la Cannes 2010 cu două premii, premiul pentru regie și premiul FIPRESCI) mi s-a părut filmul *Turneul* de Mathieu Amalric, de fapt o glumă cu dansatoare de strip-tease. Dar, în ansamblul său, programul „Filme de la Cannes la București” a fost un binevenit reper cultural al toamnei cinematografice.